

Людмила Скомороха

кандидатка юридичних наук,
заслужена юристка України,
завідувачка відділу представництва інтересів
Вищої ради правосуддя в судах
секретаріату Вищої ради правосуддя
(Київ, Україна)
l.skomoroha@hcj.gov.ua

УДК 342.565:347.962(477)

ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУДДІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджуються питання професійно-правової культури судді. Звернуто увагу на необхідність законодавчої актуалізації стандартів поведінки судді з урахуванням високих вимог суспільства до професійної діяльності судді. Наголошено на одній із головних проблем, яка нині постала перед судовою владою, – необхідності повернення довіри громадян і суспільства до судової влади, щоб кожна людина відчувала повагу до носіїв суддівської мантиї.

Високий рівень вимог до морально-етичних та інших особистих якостей суддів визначає необхідність використання сучасних методів вивчення особистості.

Метою статті є висвітлення актуальних питань професійно-правової культури судді, її законодавчої регламентації, унеможливлення тиску та впливу на суддівський корпус у межах чинного законодавства, дотримання принципу незалежності судової влади в Україні. Необхідною морально-етичною складовою діяльності судді є його поведінка, що базується на принципах доброго ставлення до сторін у справах і чесності й моральності у способі власного життя, реалізації своїх прав і виконанні обов'язків та здійсненні правосуддя.

Авторка доходить висновку, що одним з елементів професійності судді є обов'язок, пов'язаний із професійною честю, етичністю, моральністю, доброчесністю, які є запорукою якісного правосуддя. Суддя своїми вчинками, діями формує свою репутацію, яка впливає на формування суспільної думки не тільки щодо окремого судді, а й щодо всього суддівського корпусу.

Професійні якості судді – це певний набір характеристик, які мають вказувати на те, яким є або має бути суддя, вони дають змогу висвітлити те особливе, що відрізняє професію судді від інших професій. У діяльності судді реалізується значна кількість спеціальних якостей і навичок, що становлять ментальність особистості й визначають її творчий потенціал, а також індивідуальний стиль роботи. Суддя, здійснюючи державну діяльність, є носієм судової влади, його робота пов'язана з високими психоемоційними навантаженнями, особливо сьогодні.

Ключові слова: судова влада; суддя; мораль; етика; незалежність суддів; доброчесність.

Дослідження питання ефективного формування суддівського корпусу, морально-етичного аспекту професійної діяльності судді знайшли своє відображення у працях В. Тація, Ю. Грошевого, Е. Мурадьян, М. Клеандрова, Ю. Шемшученка та ін. Проте слід зазначити, що питання підвищення довіри народу до судової влади, забезпечення дотримання суддями морально-етичних стандартів поведінки є вельми актуальним і недостатньо вивченим. Вказане зумовлює потребу у проведенні досліджень у цій царині.

Метою дослідження є висвітлення актуальних питань професійно-правової культури судді, її законодавчої регламентації, унеможливлення тиску та впливу на суддівський корпус у межах чинного законодавства, дотримання принципу незалежності судової влади в Україні.

Розглядаючи питання сутності та значення професійних якостей судді, необхідно враховувати конституційно-правовий аспект формування суддівського корпусу, потрібно виходити з конституційно-закріплених принципів незалежності судової гілки влади на законодавчому рівні. Суддівський корпус має формуватися з кола осіб, які найбільше підходять за своїми професійними й особистими якостями на посаду судді. Це є одним із ключових аспектів успішного проведення судової реформи і створення сильної та незалежної судової влади, що має високий авторитет у суспільстві.

Метою діяльності судової влади є забезпечення панування права. Відмінною рисою судової влади є керування у своїй діяльності не політичними, миттєвими мотивами, а нормами права. Спори вирішуються на основі закону та правосвідомості суддів, на підставі їхнього внутрішнього переконання¹.

Однією з ознак демократичного суспільства є наявність у державі незалежної судової гілки влади. На нинішньому етапі розвитку суспільства питання вільного доступу до правосуддя є одним із найактуальніших.

Необхідно наголосити на тому, що вже понад як два роки припинено повноваження членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Так, 7 листопада 2019 р. набрав чинності Закон України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування”², яким внесено зміни до Закону України “Про судоустрій і статус суддів”³ та припинено повноваження членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

¹ В Маклаков (отв ред), *Конституционное право: словарь* (Юрист 2001) 59.

² Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України від 16 жовтня 2019 р. № 193-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>> (дата звернення: 14.11.2021).

³ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>> (дата звернення: 14.11.2021).

Положеннями Закону України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України”⁴, який набув чинності 5 серпня 2021 р., передбачено процедуру відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та, як наслідок, завершення відповідних процедур.

Нині Законом України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ щодо відрядження суддів та врегулювання інших питань забезпечення функціонування системи правосуддя в період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України” (далі – Закон № 679-IX)⁵ надано Вищій раді правосуддя повноваження ухвалювати без рекомендацій чи подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України низку рішень, зокрема, визначених у підпунктах 3, 4 п. 2 розділу II Закону № 679-IX, внесення Президентом України подання про призначення на посаду судді, повноваження якого припинилися у зв’язку із закінченням строку, на який його було призначено, якщо до набрання чинності цим Законом колегією Вищої кваліфікаційної комісії суддів України було визнано суддю таким, що відповідає займаній посаді; внесення Президенту України подання про призначення судді у відставці до суду тієї самої спеціалізації та не вищого рівня (крім Верховного Суду) на підставі заяви такого судді, якщо до набрання чинності цим Законом такий суддя пройшов кваліфікаційне оцінювання в порядку, передбаченому законом.

Розгляд питання щодо внесення подання Президентом України про призначення суддів на посади відбувається з урахуванням положень глави 2 розділу II Закону України “Про Вищу раду правосуддя”⁶. Регламентом Вищої ради правосуддя, затвердженим рішенням Вищої ради правосуддя від 24 січня 2017 р. № 52/0/15-17, з відповідними змінами, передбачено особливості ухвалення Вищою радою правосуддя рішення щодо внесення Президентом України подання про призначення на посаду судді у період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідно до Закону № 679-IX.

Відповідно до ч. 19 ст. 79 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” Вища рада правосуддя може відмовити у внесенні Президентом України подання про призначення судді на посаду виключно з таких підстав:

⁴ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: Закон України від 13 липня 2021 р. № 1629-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-20#Text>> (дата звернення: 14.11.2021).

⁵ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо відрядження суддів та врегулювання інших питань забезпечення функціонування системи правосуддя в період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: Закон України від 4 червня 2020 р. № 679-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-20#Text>> (дата звернення: 14.11.2021).

⁶ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>> (дата звернення: 14.11.2021).

1) наявність обґрунтованого сумніву щодо відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики або інших обставин, які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади у зв'язку з таким призначенням;

2) порушення визначеного законом порядку призначення на посаду судді⁷.

Підстави, зазначені у п. 1 ч. 19 цієї статті, Вища рада правосуддя визначає, керуючись власною оцінкою обставин, пов'язаних із кандидатом на посаду судді, та його особистих якостей.

У 2020 р. Вища рада правосуддя внесла Президентіві України подання про призначення 530 суддів до місцевих судів, 74 із них – судді, яких рішенням колегії Вищої кваліфікаційної комісії суддів України визнано такими, що відповідають займаним посадам, та які були призначені в порядку, визначеному Законом № 679-IX⁸. Протягом 2021 р. Вищою радою правосуддя продовжено розгляд питань про внесення Президентіві України подань про призначення суддів на посади.

Вказане положення, безумовно, сприяє процесові відновлення доступу до правосуддя і зменшенню навантаження на суди, оскільки судді мають можливість повернутися до процесу здійснення правосуддя за наслідками ухвалення відповідного рішення Вищою радою правосуддя і видання Указу Президента України “Про призначення на посаду судді”.

Велика палата Верховного Суду у постанові від 15 листопада 2018 р. у справі № П/9901/21/17⁹ зазначила, що саме на Вищу раду правосуддя покладено обов'язок щодо формування в Україні якісного суддівського корпусу з професійних кадрів високого рівня кваліфікації з урахуванням їхніх особистих і моральних якостей, необхідних для здійснення правосуддя. Природа діяльності Вищої ради правосуддя визначається обов'язком держави перед суспільством сформуванню такий суддівський корпус, представники якого за їхніми індивідуальними якостями не викликали б недовіри у громадян України, тому Вища рада правосуддя зобов'язана перевірити дані, що характеризують особисті та моральні якості особи, що претендує на посаду судді, репутація якої має бути бездоганною.

Велика палата Верховного Суду у постанові від 16 вересня 2021 р. у справі № 9901/395/20¹⁰ вказала, зокрема, на те, що з оцінки основних правил та мети положень п. 1 ч. 19 ст. 79 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” можна презюмувати, що ці підстави повинні бути об'єктивними, реальними, вагомими (істотними), дієвими і негативними на-

⁷ Про судоустрій і статус суддів (н 3).

⁸ Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2020 р. <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/analiz_za_2020_rik.pdf> (дата звернення: 16.11.2021).

⁹ Велика палата Верховного Суду: Постанова від 15 листопада 2018 р. у справі № П/9901/21/17 <<http://reestr.court.gov.ua/Review/77870646>> (дата звернення: 16.11.2021).

¹⁰ Велика палата Верховного Суду: Постанова від 16 вересня 2021 р. у справі № 9901/395/20 <<https://reestr.court.gov.ua/Review/99765545>> (дата звернення: 16.11.2021).

стільки, щоб засумніватися у відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики або містити в собі властивості (ознаки), які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади у зв'язку з таким призначенням. Такими підставами можуть бути будь-які фактори, явища, події об'єктивної дійсності, що містять ознаки (властивості), які характеризують чи виділяють кандидата на посаду судді як по-стать, що не відповідає якимось певним “еталонним” критеріям доброчесності та професійної етики, яким повинен відповідати суддя як носій влади. Інакше кажучи, це мають бути фактори, які не відповідають неофіційній, ментальній, що ґрунтується на традиціях (звичаях), системі уявлень, норм та оцінок, що регулює поведінку людей у суспільстві, не схвалюються на колективно підсвідомому рівні більшістю суспільства, практична реалізація яких (доброчесності чи професійної етики) забезпечується громадським осудом. Такими обставинами можуть бути й поведінка кандидата як учасника судового процесу, зокрема, як адвоката, свідка тощо.

Необхідно наголосити на тому, що у сучасних умовах, за яких особа перебуває під постійним тиском суспільних, економічних та політичних проблем, і при цьому повинна дотримуватися законодавчо встановлених норм і правил поведінки, одним із головних факторів дотримання особою адекватної реакції на всі перипетії сьогодення є її стійка психоемоційність.

Психологічна структура діяльності судді зумовлює наявність певної структури психічних властивостей особистості (інтелектуальних, емоційно-вольових, комунікативних, морально-етичних), які потрібно опанувати для виконання функцій цієї діяльності¹¹.

Переважаючим правом для зайняття посади судді (за умови інших рівних параметрів) повинна бути наділена людина з таким “набором” (невичерпним, навіть непорушним) чеснот: особиста чесність, високий інтелект і культурний рівень, принциповість, раціональність, вдумливість, енергійність, цілеспрямованість, об'єктивність, доброта, безсторонність, врівноваженість, справедливість, незворушність, емоційна стійкість, сумлінність, завзятість, незалежність, організованість, непідкупність, гуманізм, старанність, працьовитість, добродушність, терпимість, витримка, комунікабельність, здатність застосовувати судову владу розумно тощо¹².

Дотримання принципів моралі у своїй професійній діяльності оберігає працівників юридичних служб від аморальних вчинків, вчинення

¹¹ Е Чуева, ‘Психодиагностическое обследование личности кандидатов на должности судей как одна из составляющих повышения качества правосудия и эффективности судебной системы’ (2010) 2 Администратор суда 15–9.

¹² М Клеандров, *Статус судьи: учебное пособие* (Сибирская издательская фирма РАН 2000) 88–9.

яких породжує серед громадян недоброзичливе ставлення, недовіру, а в окремих випадках – люту ненависть до служителів Феміди¹³.

Суди існують і сприймаються загалом громадськістю як належне місце для встановлення юридичних прав і обов'язків та вирішення пов'язаних із цим спорів. Суспільство ставить з повагою та вірить у здатність судів здійснювати цю функцію¹⁴.

При вирішенні “складних справ” виявляється суперечність філософсько-наукових поглядів щодо ідеї справедливості. У такому випадку справа не може бути вирішена за допомогою “простого нормозастосування”, виходячи із однозначного філологічного розуміння певних правових положень, застосовуючи правила дедуктивної логіки. А тому не викликає сумніву, що судді, особливо при здійсненні конституційного судочинства, повинні застосовувати певні моральні принципи та цінності, які, зі свого боку, також не є остаточно визначені¹⁵.

Найважливіша вимога до діяльності судової влади – справедливість. Судова влада, що діє у сфері соціальних і міжособистісних конфліктів, яка утворює необхідний компонент у системі “стримувань” і “противаг”, повинна відповідати високим моральним стандартам, виправдовувати очікування суспільства. Суспільству і кожній людині потрібен суд тільки справедливий, що стоїть на боці правди, її активно захищає і відображає у своїх рішеннях. Судова влада повинна бути рівною для всіх. Це моральна вимога, по суті, висловлює зрівняльний аспект справедливості. Однак вимога забезпечення рівності в суді настільки важлива, що вона спеціально виділяється законодавчо і фігурує в моральній свідомості суспільства¹⁶.

Стверджуючи свободу і моральну гідність індивіда, дії якого звіряються з вищою моральною вимогою – категоричним імперативом, І. Кант розрізняв право і мораль у межах єдиної сфери їх дії – сфери свободи. Г. В. Ф. Гегель, вбачаючи завдання держави як “дійсності моральної ідеї” у реалізації вимог розуму, що ведуть до зростання свободи, акцентував увагу на моральній природі і права, і суспільства, і держави, його законів та інститутів¹⁷.

Відповідно до п. 27 Висновку №3 (2002) Консультативної ради європейських суддів (далі – КРЕС) до уваги Комітету Міністрів Ради Європи про принципи та правила, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та неупередженості¹⁸, судді

¹³ С Гусарев, О Тихомиров, *Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навчальний посібник* (4-ге вид, Знання 2010) 334–5.

¹⁴ М Хмиз, ‘Роль судів у демократичному суспільстві’ (2021) 7 Наука Онлайн <<https://nauka-online.com/ua/publications/yurisprudentsiya/2021/7/5-7/>> (дата звернення: 15.11.2021).

¹⁵ С Шевчук, *Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні* (2-ге вид, Реферат 2010).

¹⁶ А Кобликов, *Юридическая этика: учебник для вузов* (НОРМА – ИНФРА-М 1999) 53.

¹⁷ Г Исакова, *Политология прав человека: учебное пособие* (Фолиант 2007) 406.

¹⁸ *Документи Консультативной ради европейских судей* (Кавакін А упоряд, Ін Юре 2015) 137.

не повинні бути ізольовані від суспільства, в якому вони живуть, оскільки судова система може тільки тоді функціонувати належним чином, коли судді не втрачають зв'язку з життям суспільства. Ба більше, судді, будучи громадянами, мають основоположні права та свободи, які захищені, зокрема, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод¹⁹ (свобода думки, релігії тощо). Таким чином, вони можуть вільно займатися позапрофесійною діяльністю на власний розсуд²⁰.

У зарубіжних країнах при призначенні чи обранні суддів до кандидатів на цю посаду зазвичай висуваються особливі, достатньо високі вимоги й умови. Крім умов наявності громадянства держави і громадянської правоздатності, часто висуваються вимоги високоморальної поведінки, наявності життєвого досвіду (віковий ценз), наявності необхідної професійної підготовки (вища юридична освіта, певний стаж роботи за спеціальністю) та ін. У низці країн (наприклад, в Італії, Польщі, Греції) кандидати на посаду судді повинні пройти попереднє стажування, скласти іспити і т. ін.²¹.

Йти до суду, – відзначає Аристотель (Етика, V, 7), – означає звернутися до справедливості, тому, що суддя бажає бути, нібито, відображенням справедливості; до того ж люди шукають безпристрасного суддю і деінде суддів називають “посередниками”, щоб цим визначити, що люди, коли досягнуть справедливого рішення, будуть триматися середини²².

Суддя – символ справедливості, а справедливість поза торгом²³. Останнім часом Україна стає яскравим прикладом того, як швидко можна зневілювати статус незалежної судової гілки влади постійним тиском і втручанням у її діяльність і статус.

Суддя – звичайна людина, яку можна залякати. Але суддю не лякають громадяни чи інвестори, які приходять до суду. Суддю може залякати лише влада – звільненням, кримінальними справами. Слід зрозуміти, що забезпечення суддів, гарантії незмінюваності – це ті гарантії, які надаються людям, а не суддям²⁴.

Будь-які спроби втручання у діяльність судів із розгляду та вирішення конкретних справ ставлять під загрозу принципи здійснення правосуддя і, насамперед, принцип незалежності та недоторканності суддів.

¹⁹ Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

²⁰ Документи Консультативної ради європейських суддів (н 18).

²¹ Р Енгибарян, *Конституционное развитие в современном мире. Основные тенденции* (Норма 2007) 421.

²² В Нерсеяни, *Философия права: учебник для вузов* (ИНФРА М – НОРМА 1997) 414.

²³ Э Мурадян, *Судебное право* (Юридический центр Пресс 2007) 334.

²⁴ П Каменських, ‘У Верховному суді хочуть найняти піар-компанію і застерігають від наступу на свою незалежність’ (*Закон і Бізнес*, 21.09.2019) https://zib.com.ua/ua/139312-u_verhovnomu_sudi_hochut_naynyati_piar-kompaniyu_i_zasteriga.html (дата звернення: 15.11.2021).

Суддя, який певний час займає посаду, має усвідомлювати необхідність професійного зростання, поглиблення знань та вмінь і, безперечно, не втрачати людяності при вирішенні кожної конкретної справи. Всі ці питання перестають бути теоретичними, коли окремо взятий громадянин прагне судового захисту, відновлення справедливості.

Особисті якості судді важко виміряти, це певний латентний параметр. Можна вести мову про оцінку таких якостей, проте це тягне за собою іншу проблему – визначення критеріїв та системи, за якою має здійснюватися така оцінка. Поведінка людини, її вчинки може дати можливість скласти її морально-психологічний портрет, систему цінностей. Морально-етична складова особи-судді завжди перебуває під пильною увагою громадськості. У зв'язку з цим суддя повинен володіти відповідними особистісними та морально-психологічними якостями, такими як прагнення до бездоганної поведінки, високого рівня відповідальності, а також шанобливе, уважне ставлення до інших людей, вміння слухати, особиста гідність і самоповага, самокритичність, самоконтроль, стресостійкість, чесність, совісність, гуманність, незалежність, принциповість, порядність тощо.

У коментарі до Кодексу суддівської етики зазначено, що під суддівською етикою розуміють певну систему базових принципів регламентації поведінки суддів у суді та позасудової поведінки, які побудовані на особливостях професійної діяльності судді та створені для підтримки суддівських стандартів, діють об'єктивно і незалежно з метою збільшення значущості існуючих правових норм та правил поведінки для суддів. Детальний аналіз сучасного правового життя вказує на активізацію та посилення впливу етичних норм в Україні²⁵.

Поведінка судді – це не проста сукупність вчинків, що йдуть один за одним у порядку часу, це систематична й послідовна низка діянь, пов'язаних між собою одним і тим же спонуканням та однією й тією ж метою. Це свідомий образ дій, однаково застосовний до всіх різноманітних випадків судового та судово-побутового життя, передбачити які наперед неможливо²⁶.

Безперечно, зміни законодавства, умов життя судді з урахуванням широкого використання суддями соціальних мереж та інших засобів обміну і розповсюдження інформації вимагають змін та удосконалення стандартів поведінки судді. Відповіді на питання про те, чому кандидат хоче стати суддею, не може бути формальними, а повинні допомагати у визначенні психологічного портрета кандидата, для чого, звичайно, потрібні відповідні рекомендації фахівців.

²⁵ М Кравчук, 'Етичні норми в правовому регулюванні суспільних відносин: теоретико-правовий аспект' в *Професійна етика судового процесу: матеріали круглого столу* (Національна академія прокуратури України 2018) 52.

²⁶ А Кони, *Избранные труды и речи* (Юрайт 2011) 495.

Відповідно до Висновку № 3 (2002) КРЄС до уваги Комітету Міністрів Ради Європи про принципи та правила, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та неупередженості. Суспільна довіра та повага до судової влади є гарантіями ефективності судової системи: поведінка суддів у їхній професійній діяльності, зрозуміло, розглядається громадськістю як необхідна складова довіри до судів. Принципи професійної поведінки повинні формуватися самими суддями. Ці принципи мають бути інструментами саморегулювання, що виникають у рамках судової системи та дають можливість судовій владі бути легітимною, діючи в межах загальноприйнятих стандартів етики²⁷.

Поведінка судді у професійній сфері й особистому житті (поза робочим часом) сприймається в суспільстві як невід'ємна частини довіри до судової влади. Законодавче закріплення в Україні вимог і критеріїв, які б давали можливість надати професійну оцінку спроможності судді виконувати професійні обов'язки ефективно з урахуванням його професійних, особистих здібностей протягом усього строку перебування на посаді, спонукало б до підвищення довіри до судового корпусу.

Поведінці судді та його приватному життю, наприклад, у Великій Британії пред'являються досить високі вимоги, так само як і до адвокатів, що висуваються на суддівську посаду. Характеру майбутнього судді і його поведінці в суспільстві відводиться значне місце. Участь у будь-якому публічному скандалі, тільки лише зі згадкою імені у пресі, є перешкодою для просування судді по службі і для призначення на суддівську посаду чи посаду адвоката. Стосовно характеру, то вважається, що англійський суддя повинен володіти хорошим характером і манерами, бути люб'язним з адвокатами, свідками і присяжними. Йому повинно бути властиве почуття гумору, але, однак, не надмірне. Він повинен володіти терпінням та умінням слухати не перебиваючи, що є основною якістю характеру судді²⁸.

А. Коні зазначав, що довіра до судді є необхідною умовою його діяльності. Він живий і самостійний виразник цілей законодавця в додатку їх до явищ повсякденного життя. Між вказівками його совісті і свавіллям є величезна різниця. Те, що називається "суддівською совістю", тобто сила, що підтримує суддю і вносить особливий, піднесений сенс у справу, яку він творить²⁹.

Суддя зобов'язаний бути не тільки професійно підготовленим, володіти необхідним переліком ділових якостей, вміти організувати свою роботу, а й повинен мати і певні якості, без яких робота судді неможлива.

²⁷ Документи Консультативної ради європейських судів (н 18)144

²⁸ Т. Апарова, *Суды и судебный процесс Великобритании. Англия, Уэльс, Шотландия* (Триада Лтд 1996).

²⁹ А. Коні, *Уголовный процесс: нравственные начала* (Современный гуманитарный институт 2000) 13

Ця людина повинна володіти високою внутрішньою культурою, мати такі якості, як порядність, доброзичливість, терпимість, коректність тощо³⁰.

Висновки. Авторка доходить висновку, що особливе місце у судовій діяльності займає суддівське сумління, яке формується на основі правових та етичних вимог. Суддівське сумління змушує суддю діяти відповідно до своїх моральних переконань і професійних обов'язків.

Професійні якості судді – це певний набір характеристик, які мають вказувати на те, яким є або має бути суддя, вони дають змогу висвітлити те особливе, що відрізняє професію судді від інших професій. У діяльності судді реалізується значна кількість спеціальних якостей і навичок, що становлять ментальність особистості і визначають її творчий потенціал, а також індивідуальний стиль роботи. Суддя, здійснюючи державну діяльність, є носієм судової влади, його робота пов'язана з високими психоемоційними навантаженнями, особливо сьогодні.

Проведений аналіз питань морально-етичного аспекту суддівської діяльності підтверджує необхідність подальшого дослідження значення норм моралі щодо правового статусу судді. Проводячи дослідження питання етичної поведінки судді, необхідно констатувати, що головною метою має стати висока довіра суспільства до судової гілки влади й ухвалення судових рішень.

Судова влада зобов'язана діяти згідно з Конституцією і законами України, і в цьому знаходить прояв державно-владна сила судової влади, яка не повинна нехтувати своїми принципами, має завжди діяти в ім'я закону і справедливості. Саме висока місія суду дає можливість будувати громадянське суспільство, члени якого та їх об'єднання користуються широким колом прав і свобод, а всі їх взаємовідносини будуються на основі права.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Aparova T, *Sudy i sudebnyj process Velikobritanii. Anglija, Ujel's, Shotlandija* (Triada Ltd 1996) (in Russian).
2. Engibarjan R, *Konstitucionnoe razvitie v sovremennom mire. Osnovnye tendencii* (Norma 2007) (in Russian).
3. Husariev S, O Tykhomyrov, *Yurydychna deontolohiia (Osnovy yurydychnoi diialnosti): navchalnyi posibnyk (4-te vyd, Znannia 2010)* (in Ukrainian).
4. Isakova G, *Politologija prav cheloveka: uchebnoe posobie* (Foliant 2007) (in Russian).
5. Kleandrov M, *Status sud'i: uchebnoe posobie* (Sibirskaja izdatel'skaja firma RAN 2000) (in Russian).

³⁰ И Алешина, 'Кандидат на должность судьи' (2001) 12 Законность 41.

6. Koblikov A, *Juridicheskaja jetika: uchebnik dlja vuzov* (NORMA – INFRA•M 1999) (in Russian).
7. Koni A, *Izbrannye trudy i rechi* (Jurajt 2011) (in Russian).
8. Koni A, *Ugolovnyj process: npravstvennye nachala* (Sovremennyj gumanitarnyj institut 2000) (in Russian).
9. Murad'jan Je, *Sudebnoe pravo* (Juridicheskij centr Press 2007) (in Russian).
10. Nersesjanc V, *Filosofija prava: uchebnik dlja vuzov* (INFRA M – NORMA 1997) (in Russian).
11. Shevchuk S, *Sudova pravotvorchist: svitovyi dosvid i perspektyvy v Ukraini* (2-he vyd, Referat 2010) (in Ukrainian).

Edited books

12. *Dokumenty Konsultatyvnoi rady yevropejskykh sudiv* (Kavakin A uporiad, In Yure 2015) (in Ukrainian).
13. Maklakov V (otv red), *Konstitucionnoe pravo: slovar* (Jurist 2001) (in Russian).

Journal articles

14. Aleshina I, 'Kandidat na dolzhnost' sud'i' (2001) 12 *Zakonnost'* 41 (in Russian).
15. Chueva E, 'Psihodiagnosticheskoe obsledovanie lichnosti kandidatov na dolzhnosti sudej kak odna iz sostavljajushhih povysheniya kachestva pravosudija i jeffektivnosti sudebnij sistemy' (2010) 2 *Administrator suda* 15–9 (in Russian).

Conference paper

16. Kravchuk M, 'Etychni normy v pravovomu rehuliuванні suspilnykh vidnosyn: teoretyko-pravovyi aspekt' *Profesiina etyka sudovoho protsesu: materialy kruhloho stolu* (Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy 2018) 52 (in Ukrainian).

Websites

17. Kamenskykh P, 'U Verkhovnomu sudi khochut nainiaty piar-kompaniiu i zasterihaiut vid nastupu na svoiu nezalezhnist' (*Zakon i Biznes*, 21.09.2019) <https://zib.com.ua/ua/139312-u_verhovnomu_sudi_hochut_naynyati_piar-kompaniyu_i_zasteriga.html> (accessed: 15.11.2021) (in Ukrainian).
18. Khmyz M, 'Rol sudiv u demokratychnomu suspilstvi' (2021) 7 *Nauka Onlain* <<https://nauka-online.com/ua/publications/yurisprudentsiya/2021/7/5-7/>> (accessed: 15.11.2021) (in Ukrainian).

Liudmyla Skomorokha

ISSUES OF PROFESSIONAL LEGAL CULTURE OF A JUDGE

ABSTRACT. The article examines the issues of professional legal culture of a judge. Attention is drawn to the necessity of legislative updating of standards of conduct of judges, taking into account the high requirements of society to the professional activities of a judge. One of the main problems facing the judiciary is the need to restore the trust of citizens and society in the judiciary, so that everyone feels respect for the carriers of the judge's robe.

The high level of requirements for moral and ethical and other personal qualities of judges determines the need to use modern methods of studying of the personality.

Людмила Скомороха

The purpose of the article is to study the issues of increasing of public confidence in judges of the judiciary, the formation of moral and ethical image of the judge, which is the key to increasing public confidence in judges and the judiciary in general. A necessary moral and ethical component of a judge's activity is his behaviour, which is based on the principles of good treatment of the parties in cases and honesty and morality in their own way of life, execution of their rights and duties and administration of justice, etc.

The author concludes that one of the elements of a judge's professionalism is a professional duty related to professional honour, ethics, morality, integrity, which are the key to quality justice. By his actions and deeds, a judge forms his reputation, which influences the formation of public opinion not only in relation to an individual judge, but also to the entire judiciary.

The professional qualities of a judge are a certain set of characteristics that should indicate what a judge is or should be, they allow to highlight the special thing that distinguishes the profession of a judge from other professions. The judge implements a significant number of special qualities and skills that make up the mentality of the individual and determine his creative potential, as well as individual style of work. A judge, carrying out state activity, is the bearer of judicial power, his work is associated with high psycho-emotional loads, especially today.

KEYWORDS: judiciary; judge; morality; ethics; independence of judges; virtue.